

Tomasz Wojciechowski
Wydział Humanistyczny Politechniki Koszalińskiej,
Szkoła Doktorska Politechniki Koszalińskiej
ORCID: ORCID: 0000-0002-0675-4474

Sprawozdanie z ogólnopolskiej konferencji naukowej „Władze RP na uchodźstwie i polska emigracja niepodległościowa 1939–1990 – stan badań i postulaty badawcze”

Ogólnopolska konferencja naukowa „Władze RP na uchodźstwie i polska emigracja niepodległościowa 1939-1990 – stan badań i postulaty badawcze” odbywała się w dniach 23 -24 września 2024 roku w Mielnie, skupiając badaczy z całej Polski, zajmujących się problematyką uchodźstwa, emigracji niepodległościowej, jak również organizacji polonijnych w XX wieku.

Jej zakres był bardzo szeroki, biorąc pod uwagę samą tylko cezurę czasową, stąd organizatorzy: Wydział Humanistyczny Politechniki Koszalińskiej oraz Koszalińskie Centrum Badań nad Uchodźstwem i Emigracją, zdecydowali o dwudniowym przebiegu wydarzenia, obejmującym trzy osobne panele tematyczne. Patronaty nad wydarzeniem objęli Adam Rudawski - Wojewoda Zachodniopomorski oraz dr hab. Danuta Zawadzka, prof. PK - JM Rektor Politechniki Koszalińskiej. Konferencja była elementem projektu, realizowanego w ramach programu „Nauka dla Społeczeństwa II”.

Należy podkreślić, że konieczność zorganizowania wyżej wymienionej konferencji postulowały same środowiska badawcze, chcąc dokonać podsumowania oraz usystematyzowania posiadanej wiedzy oraz przygotować pewnego rodzaju konceptualizm pod przyszłe paradygmaty naukowe. Tym bardziej, że badania nad dziejami polskiego wychodźstwa stanowią przedmiot licznych kwerend archiwalno-bibliotecznych i muzealnych w ośrodkach krajowych i zagranicznych. Powstaje szereg publikacji, realizowane są projekty naukowe i cały czas powstają nowe inicjatywy. Rozwijają się ośrodki badawcze i kształtuje percepcja postrzegania zjawiska emigracji czy uchodźstwa. Kolejną placówką na

naukowej mapie Polski związaną z emigracją jest wspomniane Centrum Badań nad Uchodźstwem i Emigracją, funkcjonujące od listopada 2023 roku przy Wydziale Humanistycznym Politechniki Koszalińskiej, które w swym zakresie działalności realizuje także organizację konferencji naukowych i wydarzeń poświęconych Polakom za granicą.

Komitet naukowy konferencji tworzyli: prof. dr hab. Jarosław Kłaczek (UMK Toruń), prof. dr hab. Wiesław Jan Wysocki (UKSW, Instytut Józefa Piłsudskiego w Warszawie), prof. dr hab. Bogusław Polak (WH PK), prof. dr hab. Jacek Knopek (WH PK), prof. dr hab. Czesław Partacz (WH PK), płk dr hab. Juliusz S. TYM (prof. Akademii Sztuki Woj), dr hab. Zbigniew Girzyński, (prof. UMK), dr hab. Joanna Pyłat (prof. WSKZ), dr hab. Waldemar Handke (Instytut im. S. “Grota” Roweckiego w Lesznie), dr hab. Jerzy Grzybowski (prof. UW), dr hab. Zbigniew Werra, (prof. PK), dr hab. Krzysztof Wasilewski (prof. PK), dr hab. Michał Polak (prof. PK) oraz dr hab. Tadeusz Kondracki (prof. IH PAN).

Pierwsza z sesji miała charakter analityczny, dokonano próby podsumowania wyników badań, dotychczas zgromadzonych przez prelegentów. Jej moderatorem był prof. dr hab. Jacek Knopek (WH PK), wystąpienia zaprezentowali natomiast: prof. dr hab. Bogusław Polak (również z Wydziału Humanistycznego Politechniki Koszalińskiej), podsumowujący stan badań nad problematyką polskiej emigracji niepodległościowej na Politechnice Koszalińskiej, a także dr hab. Zbigniew Girzyński (UMK), przedstawiający stan badań nad emigracją polską we Francji po II wojnie światowej. W obu przypadkach stwierdzono możliwość dalszego pogłębienia tematyki i zgromadzenia danych badawczych w postaci źródeł. Następnie dr hab. Zbigniew Werra (WH PK), wygłosił referat pt „Sterowniczym wymiar społeczności polonijnej”, zaś płk dr hab. Juliusz S. Tym, profesor Akademii Sztuki Wojennej w Warszawie (i zarazem moderator drugiej sesji) w swoim wystąpieniu „Bitwa o Monte Cassino – aktualny stan badań i postulaty badawcze” zwrócił uwagę na konieczność szerszego spectrum postrzegania polskiego udziału w walkach o masyw Monte Cassino. Natomiast dr Paul McNamara (WH PK) zaprezentował losy uchodźców z punktu widzenia mieszkańców Alboinu w swym referacie pt „Émigrés of Polish military forces in post-war Britain and Ireland” (Emigranci Polskich Sił Zbrojnych w powojennej Wielkiej Brytanii i Irlandii). Sesję zamknęła analiza mgr Marioli Jakiewicz, dyrektor Biblioteki Uczelnianej PK, która w bardzo przystępny sposób omówiła posiadane zbiory emigracyjne w zasobie tejże instytucji. Wskazała przy tym na wieloletnią współpracę Biblioteki Uczelnianej PK z naukowcami, dotyczącą gromadzenia poloników.

Druga z sesji, która miała miejsce tego samego dnia, tematycznie skupiła się wokół konkretnych postaci, powiązanych z polskim uchodźstwem. Znalazły się wśród nich postacie pierwszego oraz ostatniego prezydenta II Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie, co stanowiło niejako klamrę zamykającą dekady działalności polskiej emigracji politycznej w Wielkiej Brytanii. Mgr Tomasz Wojciechowski (Szkola Doktorska PK) wygłosił referat „Władysław Raczkiewicz. Pierwszy prezydent RP na uchodźstwie”, następnie prof. dr hab. Wiesław Jan Wysocki (UKSW, Instytut Józefa Piłsudskiego w Warszawie), przybliżył zebranych postaci Ryszarda Kaczorowskiego, ostatniego prezydenta II RP, tytułem wstępu wygłaszając fragment wiersza nawiązującego do postaci prezydenta. W toku dyskusji nawiązano do wizyty prezydenta Kaczorowskiego w Koszalinie oraz wysunięto postulat badawczy, aby dokonać kwerendy dokumentów, które pozwolą przybliżyć okres młodości i początki kariery politycznej prezydenta Raczkiewicza jako wcześniejszego ministra i wojewody.

Dr Bartosz Janczak z IPN w Łodzi w swojej prelekcji pt „Powołanie i działania gen. dyw. Tadeusza Komorowskiego „Bora” jako Naczelnego Wodza Polskich Sił Zbrojnych” w ciekawy sposób poddał analizie wojskową działalność generała Komorowskiego w czasie Powstania Warszawskiego, u schyłku II wojny światowej i w latach późniejszych. Wyłaniał się z tego opisu obraz człowieka niezdecydowanego, wątpliwego w swe zdolności militarne i adaptacyjne do nowoczesnych form walki zbrojnej. Następnie dr Wojciech Grobelski omówił sylwetkę słynnego „pierwszego ułana II Rzeczypospolitej”, gen. bryg. Bolesława Wieniawy-Długoszowskiego, przedstawiając tę nietuzinkową postać jako lekarza, poetę, żołnierza i dyplomatę. W toczonyj się na sali dyskusji nawiązano do włoskich losów generała, gdy pełnił on funkcję polskiego ambasadora w Rzymie w przededniu wybuchu II wojny światowej.

Ostatnim prelegentem tej sesji był mgr Robert Borucki z Archiwum państwowego w Koszalinie. Zaprezentował on temat: „Materiały archiwalne dotyczące emigracji niepodległościowej w latach 1939-1990 w zasobie Archiwum Państwowego w Koszalinie”, który zawierał przykładowe historie osób, narracje członków rodzin i ciekawą dokumentację zdjęciową, jaka znajduje się w zbiorach tej instytucji.

Drugi dzień konferencji zawierał różnorodny w swej treści referaty. Dr hab. Krzysztof Wasilewski, prof. PK w wystąpieniu „Prasa polonijna w USA, jako nośnik narodowej pamięci w epoce porzobiorowej” wskazał ważną rolę, jaką pełniły polonijne media tamtego okresu, nawiązując do możliwości dalszych badań prasy emigracyjnej z wykorzystaniem zasobów dygitalizowanych i internetowych. Wystąpienie w formie on-

line dr hab. Jerzego Grzybowskiemu, prof. UW, nawiązywało do próby polsko-białoruskiego porozumienia politycznego na emigracji w latach 1945-1956, uwzględniając trudny charakter relacji, nieufność obu stron i powojenne realia geopolityczne. Podobnie, trudny wątek podjął prof. dr hab. Czesław Partacz (WH PK). Przedstawił on temat „Polski rząd na uchodźstwie wobec problemu ukraińskiego”. Konkluzją było stwierdzenie, iż żadne działania rządu polskiego na uchodźstwie nie mogły wpłynąć na kształt zachodnich granic Polski, określonych na konferencji w Jałcie. Zebrani mogli dowiedzieć się wiele o losach polskiej emigracji na Czarnym Łądzie, gdyż prof. dr hab. Jacek Knopek (WH PK) w referacie „Polska emigracja w Afryce 1939-1990: stan badań i postulaty badawcze” zaprezentował polski wkład w rozwój Afryki, sugerując dalszy rozwój badań w tym zakresie.

Prof. dr hab. Jarosław Kłaczko (UMK Toruń) przybliżył sylwetkę ks. bp. Władysława Fierli, jako organizatora życia religijnego i społecznego polskich ewangelików na Obczyźnie. Kolejny prelegent- dr hab. Waldemar Handke z Instytutu im. Stefana „Grota” Roweckiego w Lesznie, w swoim referacie ukazał postać ks. kanonika Henryka Czornego, kapelana wojskowego w kampanii włoskiej i prezesa Koła Żołnierzy 6. Pułku Pancernego „Dzieci Lwowskich”. Autor przedstawił wojenne losy duchownego, przedstawiając przy okazji wiele ciekawych wątków związanych z jego działalnością. Także kolejny badacz, mgr Maciej Frycz (IPN Szczecin) skupił się na wybranej postaci, wnoszącej swój wkład w emigracyjną działalność Polonii. Tematem jego prelekcji była emigracyjna działalność majora Zbigniewa Sujkowskiego w latach 1945-1954. Mgr Wiktoria Gawin ze Szkoły Doktorskiej Politechniki Koszalińskiej omówiła bardzo obszerny w treści temat „Emigracja, kultura, komunikacja. Wyzwania Polonii w okresie II wojny światowej i komunizmu”. Jako ostatni mówca wystąpił reprezentujący Politechnikę Koszalińską dr hab. Michał Polak, prof. PK. W wystąpieniu „Tendencje badawcze i publicystyczne na temat polskiego udziału w bitwie o Monte Cassino-w 80 rocznicę” zawarł przekaz dotyczący pamięci zbiorowej i postrzegania przez różne środowiska, w tym dziennikarskie, bitwy pod Monte Cassino.

Na zakończenie konferencji wśród zgromadzonych uczestników miała miejsce dyskusja, obejmująca podsumowanie wydarzenia i propozycje realizacji dalszych postulatów badawczych w tematyce emigracji i uchodźstwa polskiego, narracji a także polityki historycznej naszego państwa. Stwierdzono także potrzebę cykliczności opisywanego wydarzenia.

Report on the all-Poland academic conference „Polish authorities in exile and Polish independence emigration 1939-1990 - state of research and research postulates“

The all-Poland scientific conference „Polish authorities in exile and Polish independence emigration 1939-1990 - state of research and research postulates“ took place on 23 -24 September 2024 in Mielno, bringing together researchers from all over Poland, dealing with the issues of exile, independence emigration, as well as Polish organisations in the twentieth century.

Its scope was very broad, considering the time caesura alone, hence the organisers: the Faculty of Humanities of the Koszalin University of Technology and the Koszalin Refugee and Emigration Research Centre decided on a two-day course of the event, comprising three separate thematic panels. The event was held under the patronage of Adam Rudawski, the West Pomeranian Voivode, and Danuta Zawadzka, PhD, Professor at PK, the Rector of the Koszalin University of Technology.

The conference was part of a project implemented as part of the Science for Society II programme. It should be emphasised that the need to organise the above-mentioned conference was demanded by the research community itself, which wanted to summarise and systematise existing knowledge and prepare a kind of conceptual framework for future scientific paradigms. All the more so because research into the history of Polish exile is the subject of numerous archive, library and museum searches in national and foreign centres. A number of publications are being produced, scientific projects are being implemented and new initiatives are being created all the time. Research centres are developing and the perception of the phenomenon of emigration or exile is being shaped. Another institution on the scientific map of Poland related to emigration is the aforementioned Refugee and Emigration Research Centre, operating since November 2023 at the Faculty of Humanities of the Koszalin University of Technology, which in its scope of activity also organises scientific conferences and events devoted to Poles abroad.

The scientific committee of the conference consisted of: Prof. Jarosław Kłaczek, PhD (UMK Toruń), Prof. Wiesław Jan Wysocki, PhD (UKSW, Institute of Józef Piłsudski in Warsaw), Prof. Bogusław Polak, PhD (WH PK), Prof. Jacek Knopek, PhD (WH PK), Prof. Czesław Partacz, PhD (WH PK), Col. Zbigniew Girzyński, PhD (Prof. UMK), Joanna Pyłat, PhD (Prof.

WSKZ), Waldemar Handke, PhD (S. „Grot“ Rowecki Institute in Leszno), Jerzy Grzybowski, PhD (Prof. UW), Zbigniew Werra, PhD (Prof. PK), Krzysztof Wasilewski, PhD (Prof. PK), Michał Polak, PhD (Prof. PK) and Tadeusz Kondracki, PhD (Prof. IH PAN).

The first session was of an analytical nature, an attempt was made to summarise the research results gathered so far by the speakers. It was moderated by Prof. Jacek Knopek, PhD (WH PK), while the speeches were presented by: Prof. Bogusław Polak, PhD (also from the Faculty of Humanities at the Koszalin University of Technology), summarising the state of research on Polish independence emigration at the Koszalin University of Technology, and Zbigniew Girzyński, PhD (UMK), presenting the state of research on Polish emigration in France after World War II. In both cases, the possibility of further deepening the subject and gathering research data in the form of sources was identified. Subsequently, Zbigniew Werra, PhD (WH PK), delivered a paper entitled ‘Steering dimension of the Polish community’, while Colonel Juliusz S. Tym, Professor at the Academy of Military Art in Warsaw (and at the same time moderator of the second session), in his presentation ‘The Battle for Monte Cassino - current state of research and research postulates’, drew attention to the necessity of a broader spectrum of perception of the Polish participation in the battles for the Monte Cassino massif. Meanwhile, Dr Paul McNamara (WH PK) presented the fate of refugees from the point of view of the inhabitants of Alboin in his paper entitled ‘Émigrés of Polish military forces in post-war Britain and Ireland’.

The session closed with an analysis by Ms Mariola Jackiewicz, Director of the PK University Library, who in a very accessible way discussed the emigrant collections held by the institution. She also pointed out the long-standing cooperation of the PK University Library with academics concerning the collection of polonica.

The second session, which took place on the same day, focused thematically on specific figures connected with the Polish exile. These included the figures of the first and last president of the Second Polish Republic in exile, which in a way closed the decades of Polish political exile in the United Kingdom. Tomasz Wojciechowski, M.A. (PK Doctoral School), delivered a paper entitled ‘Władysław Raczkiewicz. The First President of the Republic of Poland in Exile’, followed by next, Prof. Wiesław Jan Wysocki (UKSW, Institute of Józef Piłsudski in Warsaw), presented the figure of Ryszard Kaczorowski, the last president of the Second Republic of Poland, by way of introduction, giving a fragment of a poem referring to the figure of the president. In the course of the discussion, reference was

made to President Kaczorowski's visit to Koszalin, and a research postulate was put forward to carry out a search for documents that would allow the period of President Raczkiewicz's youth and the beginnings of his political career as an earlier minister and voivode to be made clearer.

Dr Bartosz Janczak from the Institute of National Remembrance (IPN) in Łódź, in his lecture entitled 'The Appointment and Activities of Major General Tadeusz Komorowski „Bór“ as Commander-in-Chief of the Polish Armed Forces', analysed in an interesting way the military activities of General Komorowski during the Warsaw Uprising, at the end of the Second World War and in the years that followed. What emerged from this description was a picture of an indecisive man, doubting his military abilities and adaptation to modern forms of armed struggle. Subsequently, Dr Wojciech Grobelski discussed the profile of the famous 'first lancer of the Second Republic', Brigadier General Bolesław Wieniawa-Długoszowski, presenting this remarkable figure as a physician, poet, soldier and diplomat. In the discussion that followed, reference was made to the general's Italian fate when he served as Polish ambassador in Rome on the eve of the outbreak of the Second World War.

The final speaker of this session was Robert Borucki, MA, from the State Archives in Koszalin. He presented the topic: „Archival materials concerning independence emigration in the years 1939-1990 in the resources of the State Archive in Koszalin“, which included sample stories of individuals, narratives of family members and interesting photo documentation found in the collections of this institution.

The second day of the conference contained papers that were diverse in their content. Krzysztof Wasilewski, PhD, Professor at PK, in his lecture 'The Polish-American press in the USA as a carrier of national memory in the post-partition era' pointed to the important role played by the Polish media of that period, alluding to the possibility of further research into the emigration press with the use of digitised and online resources. An online presentation by Dr Jerzy Grzybowski, Professor of the University of Warsaw, referred to the attempt at a Polish-Belarusian political agreement in exile in the years 1945-1956, taking into account the difficult nature of relations, distrust on both sides and the post-war geopolitical realities. Similarly, a difficult topic was taken up by Prof. Czesław Partacz (WH PK). He presented the topic 'The Polish Government in Exile and the Ukrainian Problem'. The conclusion was that no action of the Polish government-in-exile could have influenced the shape of Poland's western borders as defined at the Yalta Conference. The assembled could learn a lot about the fate of Polish emigration on the

Black Continent, as Prof. Jacek Knopek, PhD (WH PK) in his lecture „Polish emigration in Africa 1939-1990: state of research and research postulates“, presented the Polish contribution to Africa, suggesting further development of research in this field.

Prof. dr hab. Jarosław Kłaczek (UMK Toruń) presented the profile of Revd. Władysław Fierla, as an organiser of religious and social life of Polish evangelicals abroad. The next speaker, Waldemar Handke, Ph.D., from the Stefan „Grot“ Rowecki Institute in Leszno, presented the figure of Rev. Canon Henryk Czorny, a military chaplain in the Italian campaign and president of the Association of Soldiers of the 6th Armoured Regiment „Children of Lviv“. The author presented the wartime fate of the clergyman, while presenting many interesting threads related to his activities. Another researcher, Maciej Frycz, MA (IPN Szczecin), also focused on a selected figure contributing to the emigration activities of the Polish community. The subject of his lecture was the emigration activities of Major Zbigniew Sujkowski in the years 1945-1954. Wiktoria Gawin, MA, from the Doctoral School of the Koszalin University of Technology, discussed the topic, which was very extensive in content, „Emigration, Culture, Communication. Challenges of the Polish community during World War II and communism“. The last speaker was Dr Michał Polak, Prof. PK, representing the Koszalin University of Technology. In his speech „Research and journalistic trends on the Polish participation in the Battle of Monte Cassino - 80th anniversary“, he conveyed a message concerning collective memory and the perception of the Battle of Monte Cassino by various circles, including journalists.

At the end of the conference, a discussion took place among the gathered participants, including a summary of the event and proposals for the realisation of further research postulates on the subject of emigration and Polish exile, narration and also the historical policy of our country. The need for the event to be cyclical was also stated.